

Kunstens Emancipatoriske Potentiale

Temanummer: Værdiskabelse i kunst og kulturliv

Turning Tables' raison d'être er at styrke unges livsmestring via kreative midler. Derved søger vi at kanalisere kunsten og kulturens emancipatoriske potentiale. Både udbud og efterspørgsel er pivotale, men efterspørgslen fra vores kunder, de unge, er den afgørende variable. Efterspørgslen manifesterer sig i forskellige former fra målrettet aktivistisk kritik af magteliten,

over en stille sang om, at det er fedt at have venner, til stoltheden ved at have skabt en onlinevirksomhed, der sælger kunsthåndværk, hvor et lokalt kvindekooperativ kan få en ordentlig pris for sine varer. Udbud og efterspørgsel varierer, men kernebudskabet om, at vi ikke vil bestemme, hvad du skal sige eller mene, men at du skal sige og mene noget, består.

Jeg var i udgangspunktet overbevist om, at mine erfaringer fra kreative projekter rundt om i verden ville passe ind i dette tidsskrift som en trekant i et glasperlespil. Jeg er ikke ekspert i kunstens materielle eller immaterielle værdiskabelse, men en praktiker udi kunsten at tilvejebringe kreative udfoldelsesmuligheder for unge, der ikke har adgang til samme. Mit livtag med emnet har lært mig, at kreativ udfoldelse har en unik værdi i sig selv, samtidig med at det skaber en myriade af individuelle og samfundsmæssige gevinster. Det hele startede som et hustle, en famlen i blinde eller en nøgen kvinde, der ikke kunne spinne andet end plader...

En famlen i blinde

Turning Tables er en kunstnerdrevet organisation med selvstændige afdelinger i Jordan, Marokko, Tyskland, Sverige og Danmark. Organisationens overordnede formål er at styrke unges livsmestring og muligheder via kreativ læring og adgang til kunstneriske produktionsmidler. De forskellige landkontorer er drevet af lokale kunstnere og bestemmer selv, hvilken specifik målgruppe de henvender sig til, og hvilke kreative metoder de anvender.

Turning Tables har altid været et "learning by doing"-projekt udgjort af summen af de mennesker, der har dedikeret deres energi til projektet, og startede ikke som en altruistisk vision om at gøre verden til et bedre sted. Sandt for dyden var første spadestik et forsøg på at få Dansk Center for Kultur og Udvikling (CKU) til at betale for at flyve mine bandmedlemmer fra Den Sorte Skole til Libanon for at optræde sammen med mig. CKU var dog ikke interesseret i at investere skatte kroner i nogle klubkoncerter for en elektronisk trio og krævede, at vi bidrog med mere. Jeg havde på daværende tidspunkt boet i

**MARTIN FERNANDO
JAKOBSEN**

Direktør og grundlægger af Turning Tables,
Mfj@turningtables.org

Beirut i halvandet år og kendte derfor en del mennesker, der arbejdede med diverse programmer for unge i landets mange palæstinensiske flygtningelejre. Vi havde absolut ingen erfaring med at undervise, men indvilligede i at lave DJ-workshops for unge flygtninge, da dette var prisen for billetten til Beirut klubszene.

Sammen med DJ-duoen *Ladybox* gennemførte vi i 2009 en række dårligt forberedte og ubæredygtige workshops, hvor vi slæbte pladespillere, vinylplader og mikrofoner ud i Sabra og Shatila-lejrene i Beirut og Nahr el Bared-lejren nord for Tripoli. De unge fik ikke ret meget ud af det og havde ingen mulighed for at bruge den smule, de måtte have lært, da de selvfølgelig ikke havde adgang til DJ-setups, mikrofoner eller pladebutikker. På trods heraf var de unge deltagere ekstremt hungrende for at spille musik og lave tekster, der beskrev deres liv. Vi forlod lejrene med en temmelig dårlig smag i munden, men samtidig en oplevelse af en gigantisk efterspørgsel efter kunstnerisk udfoldelse og et uforløst potentiale.

Fra en stemme til de stemmeløse til artikuleret aktivisme

De første workshops blev fulgt op i 2010 og 2011 i Libanon, Jordan og Syrien, og fokus skiftede fra at spille koncerter til at efterlade udstyr og i samarbejde med lokale musikere træne unge fra lokale organisationer op til at kunne fortsætte DJ- og rap-undervisning i lejrene. Det var stadig for kort og for lidt, men formålet var at opbygge lokal kapacitet til at unge palæstinensiske flygtninge kunne udtrykke sig igennem hiphop-musikken. Vi ikke ville bestemme, hvad de skulle sige og mene, men at de skulle sige og mene noget. Indledningsvis beskrev jeg famlende processen som en stemme til de stemmeløse, men det drejede sig i højere grad om at anvende kunstneriske udtryk som forstærker eller megafon, da de unge hverken skortede på stemme eller budskaber om livet i bunden af fødekæden.

Ingen af os tænkte på Herbert Marcuse, men omdrejningspunktet var en overbevisning om, at kreativitet og kunst er en særlig sjælelig sfære, hvor ideer og udtryk opstår i et legende rum i resonans med andre. Overbevisningen udsprang af vores egen oplevelse som udøvende kunstnere og vakte sammen med den fravalgte paternalistiske tvangsfodring af vestlige normer og værdier genklang blandt de unge lokale rappere og musikere som agerede instruktører i vores workshops.

Fra 2011 blev især hiphop-musikken i flere arabisktalende lande mere og mere politisk. Hiphop blev pga. sin amerikanske oprindelse i Vesten tilskrevet en alt for stor rolle i den folkelige vækkelse og efterfølgende revolutioner, men for mange unge blev musikken en fælles grænseoverskridende kommunikationsform at udtrykke *‘al-marar al-Arabi* (den arabiske bitterhed) over undertrykkelse, korruption og mangel på livsmuligheder. Drevet af den ak-

tivistiske strømning blandt de unge musikere engagerede Turning Tables sig sammen med et jordansk pladeselskab i at arrangere festivaler, der samlede politiske rappere fra Libanon, Jordan, Palæstina, Egypten, Libyen, Tunesien og Marokko på scenen i Cairo, Benghazi, Tunesien, København og Aarhus. Samtidig etableredes i samarbejde med en lokal unge-drevet radiostation den første reelle lokale Turning Tables-afdeling med faciliteter til musik-, film- og fotoproduktion. Formålet var at udstyre de unge med produktionsmidler til at styrke deres kunstneriske kamp for social forandring.

At lære gennem kreativitet giver børn og unge mulighed for at tilegne sig kritisk tænkning, udvikle selvværd og opnå både tekniske og tværgående færdigheder. At skabe kunst og kreative produkter sammen reducerer afstanden mellem mennesker og fremmer kreativ problemløsning, der kan anvendes i alle aspekter af livet.

Fokus på den artikulerede aktivisme flyttede fokus fra arbejdet med unge i flygtningelejre, men i Jordan fortsatte arbejdet i palæstinensiske lejre og i 2013 blev et nyt projekt med musik, film og foto produktion for gadeunge i Cambodia sat i søen. Projektet i Cambodia kørte i tre år, men fik aldrig rigtig luft under vingerne, og i Tunesien endte de unge med at bekæmpe hinanden og stjæle udstyret efter 4 års vekslende succes. Dette kunne måske have været modvirket, hvis Turning Tables havde haft kapacitet til at etablere en bedre struktur og metode, men organisationen var ret besat en frivilligt drevet enmandsvirksomhed, der fundraisede til projekter og sendte kunstnere ud i verden for at inspirere unge til at bruge musik og film til at udtrykke deres problemer, håb og drømme. Opblomstringen af kunstnerisk aktivisme i Mellemøsten og Nordafrika led en krank skæbne, i takt med at vestlig strategisk pragmatisme og reaktionære autokrater knuste reformbevægelserne og lod lokale borgerkrige rase.

Kunsten som værktøj for social sammenhængskraft og forandring

I 2013 indledtes et samarbejde med Mellempfolkeligt Samvirke (MS) om at tilknytte en lokal afdeling af Turning Tables til MS' aktivisthus i Yangon (Myanmar). EU's sanktioner mod militærjuntaen var akkurat blevet hævet og formålet med samarbejdet var at skabe et netværk af kreative aktivister og stille faciliteter til rådighed for musik-, film- og fotoproduktion. Al kunst havde fra studenteroprøret i 1988 været underlagt streng censur og kritik af samfundsordenen kunne kun spores i flygtige hentydninger og metaforer.

Det lykkedes at etablere et lokalt produktionshus, der fra 2013 til 2021 udviklede sig til at blive den største Turning Tables-afdeling til dato og hjørne-

stenen i skabelsen af en national kreativ uformel social ungdomsbevægelse. Drivkraften bag Turning Tables Myanmar var en ung post-punk musiker ved navn Darko. Sammen med sit lokale crew lykkedes det ham at organisere musikudgivelser, dokumentarfilm, fotoudstillinger, performance events og store festivaler, der gang på gang rykkede grænserne for ytringsfrihed og inspirerede unge over hele landet til at bruge kunsten som aktivt værktøj til social forandring. De utallige kunstevents og workshops fungerede samtidig som et affinitetsrum, hvor unge fra forskellige religioner og etniske grupperinger kunne mødes i et herredømmefrit rum på baggrund af fælles kunstneriske interesser, hvilket bidrog til styrkelse af den sociale sammenhængskraft, som først briterne og siden militæret bevidst havde smadret som led i en effektiv del og hersk-strategi.

Kunsten blev igennem Turning Tables Myanmar til en forandringsagent både som artikuleret aktivisme, uformel skaber af fælles ideer om fredelig sameksistens samt en udfordrer af indgroet gerontokrati og social kontrol. I kølvandet på militærkuppet i februar 2021 eksploderede sociale medier og gadedemonstrationer med kunstneriske protester og happenings drevet af det forgrenede uformelle netværk som Turning Tables Myanmar havde været drivkraften bag. Kampen fortsatte i et par måneder, men da militæret begyndte at skyde på demonstranterne og torturere tilfangetagne kunstneriske aktivister, forstummede stemmerne, og vores folk måtte gå under jorden eller flygte fra landet.

Fra uledsagede flygtningeunge til kunst og kulturproduktion i boligområder

Parallelt med aktiviteterne i Afrika, Asien og Mellemøsten startede Turning Tables fra 2016-18 lokale afdelinger op i Sverige, Danmark og Tyskland. Igen var det lokale kunstnere, der drev værket, og indledningsvis blev indsatsen rettet mod uledsagede flygtningeunge som respons på den daværende flygtningestrøm til Europa. I modsætning til den artikulerede aktivisme, der havde været omdrejningspunktet uden for Europa, var aktiviteterne målrettet kunstnerisk bearbejdelse af traumer og social inklusion. Formålet var at bygge bro mellem tilkomne flygtninge og resten af samfundet via kunstnerisk refleksion, optrædener på kulturelle begivenheder og formidling af personlige historier i form af musik, film og foto.

Det blev dog hurtigt klart for kontorerne i Sverige og Danmark, at efterspørgslen på adgang til musik og digital billedproduktion var enorm blandt unge, og at udbuddet var forbeholdt dem, der kunne betale for det. Turning Tables Danmark gik forrest i en kæmpeindsats for at udvikle et holistisk koncept, hvor en alliance af kulturinstitutioner, private fonde og partnere fra det private erhvervsliv tilsammen bidrager til oprettelse og drift af permanente unge-drevne kulturlaboratorier placeret i boligområder, hvor unge ellers ikke har adgang kunst og kulturproduktion.

Turning Tables Sverige har adopteret konceptet og tilpasset det til den svenske kontekst, hvor musikkens mobiliserende effekt og kunstneriske fællesskaber som modvægt mod rekruttering til bandemiljøet spiller en stor rolle. Arbejdet i kulturlaboratorierne er ledet af professionelle kunstnere og fokuserer på at styrke de unges selvværd, færdigheder, deres evne til at udtrykke sig, samarbejde, fordybe sig og indgå i nye fællesskaber. Det handler om, hvad kunst og kultur kan gøre for unge, men i mindst lige så høj grad om, hvad de unge kan gøre for kunsten i Danmark og Sverige. Adgangen til kunstnerisk refleksion og udfoldelse for unge bliver derigennem værdiskabende på både individuelt og samfundsmæssigt plan. De tre europæiske afdelinger af Turning Tables har i 2024 indledt et samarbejde gennem EU's "Creative Europe" program for at udveksle metodologi og facilitere samskabelse af musik, film og fotoproduktioner af unge på tværs af Nordeuropa.

Fra psykosocial impact til jobskabelse og økonomisk frigørelse

Fra 2012 strømmede millioner af syriske flygtninge ind i Libanon og Jordan og Turning Tables arbejde blev i første omgang målrettet psyko-social support i form af traume bearbejdelse og modvirkning af negative bearbejdelsesmekanismer for unge. Projekterne startede i formelle og uformelle flygtningelejre, men flyttede sig, i takt med at flygtningene i stigende grad bosatte sig i urbane lavindkomstområder med primær palæstinensisk befolkning. I både Jordan og Libanon er 60 pct. af befolkningen under 30 år, og begge lande har en ungdomsarbejdsløshed på 50 pct. På trods af at de syriske flygtninge var relativt veluddannede, var der derfor meget ugunstige forhold for at tjene til deres families overlevelse.

Turning Tables Jordan blev i 2018 hyret til at bidrage til en stor kortlægning af potentialet for, hvordan kreative virksomheder i Jordan kunne bidrage til at afhjælpe ungdomsarbejdsløshedskrisen for unge, kommissioneret af det tyske udviklingsagentur GIZ. Undersøgelsen konkluderede, at kreative industrier¹ som en af de få brancher var i vækst, men at væksten blev hæmmet af mangel på veluddannet arbejdskraft. Dette skyldtes delvist manglen på undervisning i kreative fag på jordanske skoler, begrænset digital alfabetisme og manglende adgang for flygtningepopulationen. Efterspørgslen på opkvalificering og adgang til kreative jobs var høj især blandt unge flygtninge, da kombinationen af tekniske og interpersonelle færdigheder gav adgang til det 21. århundredes arbejdsmarked.

Fra 2020-22 implementerede Turning Tables Jordan et stort program, der gennem målrettet træning i kreativ kritisk tænkning og færdigheder skulle øge både livsmestring og jobparathed for marginaliserede unge og flygtninge. Programmet kombinerede 65 timers teknisk træning i kreative discipliner med en måneds træning i jobkonduite og entreprenørfærdigheder, hvorefter de unge blev placeret enten i praktikophold i kreative jobs eller blev uddannet til at

undervise børn i kreative fag i lokale klubtilbud. Metoden er baseret på en overbevisning om, at kreative udtryk – såsom billedkunst, film, grafisk design, fotografi og musik – er gavnligt for uddannelse og udvikling af livsfærdigheder hos børn og unge.

At lære gennem kreativitet giver børn og unge mulighed for at tilegne sig kritisk tænkning, udvikle selvværd og opnå både tekniske og tværgående færdigheder. At skabe kunst og kreative produkter sammen reducerer afstanden mellem mennesker og fremmer kreativ problemløsning, der kan anvendes i alle aspekter af livet. Målet er at sætte de unge i stand til at lære om forskellige emner gennem kreativ kritisk tænkning og bearbejdning. Således lærer de at udtrykke sig selv og arbejde sammen gennem digital fortalervirksomhed, der inducerer kreativ problemløsning, tværgående færdigheder og teknisk viden. Metoden integrerer styrkelsen af individuelle interpersonelle færdigheder og social udvikling med kreativ kritisk problemløsning for at give adgang til jobs på tværs af de kreative industrier og styrke unges færdigheder i både den professionelle og private livssfære.

Adgang til kunst og kulturproduktion for alle er værdifuld, hvis et samfund ønsker at mindske afstanden mellem mennesker, i stedet for at få dem til at frygte hinanden.

Programmet resulterede i øget tekniske færdigheder, evne til kritisk problemløsning og samarbejde samt øget mentalt velvære og selvtillid hos hele målgruppen. Samtidig påviste programmet en efterspørgsel på kreative jobs inden for målgruppen såvel som en efterspørgsel hos kreative industrier og NGO-branchen i Jordan efter at integrere kvalificerede unge i jobtræningsprogrammer, onlinejobs og almindelige jobs. Samtidig afslørede programmet en uventet høj efterspørgsel blandt unge kvinder efter at få adgang til kreativ kapacitetsopbygning og jobskabelsesprogrammer især inden for kreative onlinejobs, der kan afhjælpe kvinders digitale analfabetisme og manglende adgang til arbejdsmarkedet. Programmet viste dog også, at øget kreativ digital jobskabelse for marginaliserede unge i Jordan kræver mere overordnet research, påvirkning på policy-niveau samt langsigtede investeringer i kapacitetsopbygning, praktikordninger og mikrolån til selvstændige entreprenører.

De jordanske resultater med kreativ jobskabelse har skabt en helt ny dimension og retning for Turning Tables arbejde i Mellemøsten og Nordafrika. I Jordan arbejder vi sammen med Norsk Flygtningehjælp om opskalering af indsatsen for adgang til kreative onlinejobs for flygtninge, og i både Marokko og Jordan er Turning Tables engageret i at skabe adgang til det kreative arbejdsmarked for unge som del af DANIDAS dansk arabiske partnerskabsprogram frem mod 2027. Kursændringen fra kunst og kultur som ung til ung-kommunikation, fortalervirksomhed og psykosocialt værktøj til målrettet jobskabelse er drevet af en efterspørgsel efter økonomisk frigørelse og øget livskvalitet fra

de unge vi arbejder med i Jordan og Marokko. Dermed falder det kunstneriske output i baggrunden i forhold til et mere instrumentelt slutprodukt, men bundlinjen er fortsat at imødekomme de unges efterspørgsel og hæve deres livskvalitet.

Emancipatorisk potentiale

Turning Tables' raison d'être er at styrke unges livsmestring via kreative midler. Derved søger vi at kanalisere kunsten og kulturens emancipatoriske potentiale. Både udbud og efterspørgsel er pivotale, men efterspørgslen fra vores kunder, de unge, er den afgørende variable. Efterspørgslen manifesterer sig i forskellige former fra målrettet aktivistisk kritik af magteliten, over en stille sang om, at det er fedt at have venner, til stoltheden ved at have skabt en onlinevirksomhed, der sælger kunsthåndværk, hvor et lokalt kvindekooperativ kan få en ordentlig pris for sine varer. Udbud og efterspørgsel varierer, men kernebudskabet om, at vi ikke vil bestemme, hvad du skal sige eller mene, men at du skal sige og mene noget, består.

Værdien af kunstnerisk udfoldelse er først og fremmest individuel, men den kan have kæmpe kollektiv værdi og effekt både på mikro- og makroplan. At blive inddraget i et kreativt fællesskab og få lov til at gennemgå en kunstnerisk proces, hvor man producerer en sang, en film, et værk, kan have kæmpe værdi for en persons selvværd, selvom værket aldrig bliver udstillet. Processen fra tomt papir til værk er en selvrefleksiv proces, der berører, hvem du er, hvor du er, og hvad du gerne vil udtrykke. Et kunstnerisk output skaber koncentriske cirkler omkring individet, hvor der først kommunikeres og reflekteres kollektivt over kunsten i den nære omkreds, og værket spejles i andres. Dernæst skaber værket en bevægelse ved at blive fremført eller udstillet for din nærmeste omkreds og senere måske for et bredere publikum. Den kunstneriske dialog er med til at forme den individuelle og kollektive sociale bevidsthed lokalt, regionalt og internationalt, da kunsten er en prisme for, hvordan samfundets forskellige dele ser ud både indefra og udefra. Derfor kan kunsten bidrage til at skabe alternative meninger og værdier, der er frigjort fra elitisme og kommerciel markedsværdi.

Historien om Turning Tables viser, at der er værdi og emancipatorisk potentiale i at skabe adgang til kunst og kulturproduktion for mennesker, der ellers ikke har adgang til den. Værdisættelsen af og retningen på den lokale kunst og kulturproduktion sker i en dialog imellem de mennesker, der dedikerer sig til at drive organisationen, og de unge, der får adgang til at udtrykke sig. Nyttéværdien kan spænde fra psykosocial support og individuel økonomisk frihed over politisk kamp for frihedsrettigheder, til langsigtet socioøkonomiske gevinster ved at give stemme og jobs til unge. Adgang til kunst og kulturproduktion for alle er værdifuld, hvis et samfund ønsker at mindske afstanden mellem mennesker, i stedet for at få dem til at frygte hinanden. Inddragelse

af unge, der står udenfor, i den demokratiske samtale er ekstra vigtig og værdifuld, når eliten ønsker at stække de unges emancipatoriske potentiale og kunstneriske repræsentation for at bevare status quo.

Slutnote

- 1 Kreative industrier opfattes ud fra UNESCOs definition og omfatter musik, udøvende kunst, billedkunst, grafisk design og kreativ kodning.